

ARISTÒTIL

Poètica

Traducció d'Àngel Martí

Introducció d'Emilio Suárez de la Torre

Barcelona: Angle Editorial, 2016, 169 p.

Poètica

Introducció, text revisat, traducció i notes
de Xavier Riu

Barcelona: Fundació Bernat Metge, 2017, 185 p.

Poques obres gregues deuen haver estat tan traduïdes i estudiades com la *Poètica* d'Aristòtil. No és una obra gaire llarga i no és pas l'única obra important del filòsof grec, però el seu pes en la construcció de la literatura occidental ha estat tan rellevant que es pot considerar la pedra fundacional de la teoria literària, allò que Suárez de la Torre, al pròleg de la traducció d'Àngel Martí, anomena «El *big bang* de la teoria literària».

En català n'hi ha cinc traduccions. Al segle XX se'n publicaren tres, i en els pocs anys del segle XXI n'han sortit dues més. El 1907 aparegué la del jesuïta P. Ignasi Casanovas, el 1926, la de Farran i Mayoral, publicada per la Fundació Bernat Metge, just al principi de la seva trajectòria, i la mateixa col·lecció en va publicar fa poc una altra, de Xavier Riu, el 2017, la qual ha estat objecte d'una segona edició revisada el 2018. A més, el 1985 aparegué (juntament amb la *Retòrica*) la de Joan Leita, a l'editorial Laia, amb pròleg d'Alberto Blecuca, en aquella benaurada col·lecció dels «Textos Filosòfics» que sorgí arran de la iniciativa d'alguns professors de filosofia tips de sentir a dir que no es podia fer filosofia en català.

Tot just fa un parell d'anys, el 2016, aparegué la traducció d'Àngel Martí a l'editorial Angle, amb pròleg d'Emilio Suárez de la Torre, a la col·lecció «El Far», una col·lecció miscel·lània que proposa obres interessants en un format de butxaca acurat i agradable. La breu introducció del professor Suárez obvia les dades més tradicionals sobre Aristòtil per entrar de manera resumida però intensa en l'estructura de l'obra i el sentit de la *Poètica*. La versió d'Àngel Martí, que es basa en una bona edició del text grec de la qual és capaç d'apartar-se quan convé i justificar-ho, és una traducció àgil i acurada, de lectura fluïda però sense simplificacions, que segueix la interpretació que habitualment s'ha fet del text. Les notes són explicacions de passatges difícils o del context grec d'alguns termes per tal d'acostar la realitat antiga al lector modern no especialitzat. A més, afegeix un conjunt de testimonis antics, al final del llibre, sobre la tradició del text, el concepte de comèdia i còmic en Aristòtil i l'hipotètic llibre segon, i sobre algunes qüestions de poètica. Aquest apèndix demostra que la voluntat divulgativa d'una edició de butxaca no és incompatible amb la feina filològica ben feta. La llibertat a l'hora de subdividir el text en apartats i subapartats, amb els títols corresponents, contribueix també a l'agilitat de l'edició i, sobretot, a la divulgació de l'obra entre un públic culte però no expert.

D'una altra mena més innovadora és l'edició i la traducció que Xavier Riu ha publicat a la Fundació Bernat Metge. Més de noranta anys de la col·lecció de clàssics grecs i llatins

reflecteixen maneres diferents d'abordar els antics, de vegades unides a la dificultat afegida dels temps històrics, que no sempre han estat propicis a la cultura ni, encara menys, a la cultura en català. Des de fa uns anys, la col·lecció no solament ofereix bones traduccions sinó que, a més, les introduccions són autèntics assaigs que es poden llegir com a estudis independents. En el cas d'aquesta nova *Poètica*, el centenar llarg de pàgines que precedeixen la traducció no es dediquen a contextualitzar-la en el conjunt del corpus aristotèlic ni a oferir una visió general de l'estructura i del pla de l'obra, sinó que es concentren sobretot a analitzar alguns dels conceptes cabdals, la qual cosa significa prendre partit per una traducció o una altra, perquè tota traducció és una lectura i una interpretació, i no pas un simple exercici d'estil. És una introducció atípica, com també és una traducció innovadora.

D'altra banda, l'estil d'Aristòtil no és comparable al dels seus predecessors que donaren llustre a la llengua grega, i el pes de l'obra per la posteritat recau en els conceptes dits més que no pas en la manera de dir-los. Per això, la introducció de Riu es dedica, en gran part, a endinsar-se en el que signifiquen termes que obliguen el traductor a comprometre's, i aquí demostra que fa temps que Riu es dedica a la teoria literària i que ha passat moltes hores intentant entendre el que Aristòtil diu. Així, parla de la *mimesis* com a representació, la relació de la poesia amb la realitat, i no com a imitació, que és la lectura habitual del mot, i compara el que diu Aristòtil amb el que deia Plató, amb l'ajuda de nombroses citacions, tot comentant les diferents solucions que les traduccions han donat al terme. Aborda també els conceptes de *spoudaïos*, 'seriós', i *phaûlos*, 'vil, baix', aplicats a la literatura. El concepte que mereix, però, una atenció més intensa és la parella *anagkaïon-eikós*, la necessitat i l'adequació. *Eikós*, en la *Poètica*, s'ha traduït sovint per versemblant. Riu ho discuteix llargament, amb abundància d'exemples i de llocs paral·lels dintre d'Aristòtil mateix, per defensar el sentit de «lògic, adequat», que no és pas estrany a l'ús habitual del terme en grec. Aquí, va més enllà d'una justificació de la traducció: analitza el concepte mateix d'*eikós* i el que Aristòtil vol dir quan en parla en relació amb la tragèdia, i aporta una lectura molt original. Continua amb l'anàlisi de què vol dir l'autor quan parla de personatges (*onómata*) o quan parla de parts o elements (*eîdos* i *méros*), per passar a unes interessants anàlisis lèxiques sobre els termes que indiquen la tasca del poeta, *poiéo* i *heurisko*, verbs prou genèrics en grec que tenen en la *Poètica* un sentit molt concret i donen raó de la manera com Aristòtil veu la feina de l'escriptor. Més endavant, Riu aborda l'espinos concepte de la paraula mateixa, el terme *logos* (i derivats) i el seu sentit en l'obra, i a continuació els termes de l'acció, *prâxis*, i els esdeveniments, *prágmata*, als quals va lligat el terme *páthos*, per indicar dues menes d'accions, l'activa i la que es pateix, un terme discutible en l'ús que els grecs mateixos en fan. Aquí potser trobem a faltar la mateixa dedicació que ha merescut el terme *eikós*, perquè el terme és molt complex. Finalment, l'apartat dels conceptes acaba amb una breu aproximació al concepte de *phýsis*, naturalesa.

Riu dedica també unes trenta pàgines llargues a una vintena de problemes textuais, on exposa algunes qüestions de crítica textual o d'interpretació, però no es limita als problemes de transmissió del text ni de conjectures, sinó que de vegades fins i tot posa en dubte algun text ben transmès, la interpretació del qual és, a parer seu, polèmica. Demostra

conèixer bé les edicions i les traduccions precedents, i pren partit, que justifica adequadament. A més d'unes breus pàgines sobre la història del text i sobre l'edició mateixa, la introducció inclou una llarga llista de bibliografia en què les edicions i les traduccions ocupen la major part, per demostrar el que dèiem al principi, que la *Poètica* és una de les obres de l'Antiguitat que ha merescut més atenció per part dels traductors moderns. El llistat no pretén ser exhaustiu, però, en l'apartat de les traduccions hi trobem a faltar la referència bibliogràfica de la traducció de Joan Leita a l'editorial Laia (1985). Riu la coneix, perquè la cita a la pàgina 63, però no l'esmenta en la bibliografia. Aquest apartat està ordenat per ordre cronològic de publicació, cosa que desdibuixa la quantitat de llengües a què ha estat traduïda la *Poètica* i no permet tampoc fer-se una idea ràpida de quantes vegades ha estat traduïda en cada llengua. El llistat és llarg però no exhaustiu, perquè el nombre de traduccions a llengües modernes en el darrer segle és molt gran, i per tant, convindria saber amb quin criteri n'ha inclòs unes i n'ha deixat de banda d'altres, com ara l'antiga d'Ordóñez das Seijas al castellà, amb text grec, de 1778, o la molt moderna anglesa d'Anthony Kenny a Oxford University Press, el 2013, per no esmentar la castellana d'Alicia Villar Lecumberri a Alianza el 2004, la d'Aníbal González en castellà, primer el 1977 i després el 1987 en edició bilingüe, a Visor, o l'alemanya de Manfred Fuhrmann el 1994 a Reclam, entre moltes altres.

La traducció del text grec és fidel i llegidora. Riu ja ha advertit a la introducció que l'estil d'Aristòtil és poc acurat i no passa gaire llis, però el català no deixa entreveure els defectes de l'original i resol bé els llocs ambigus. Sobre la traducció dels conceptes controvertits, ja se n'ha parlat a la introducció, Riu fa una lectura pròpia que ha tingut en compte els predecessors però que respon a la seva interpretació, fonamentada, del que vol dir Aristòtil. Encertada o no —i creiem que sí— és una traducció pensada i compromesa. A més, hi ha força notes, més explicatives que erudites, que ajuden a entendre alguns punts no prou llargs per mereixer un apartat a la introducció, però que estan redactades amb el mateix esperit interpretatiu i un punt polèmic que els apartats de la introducció. El llibre es completa amb un índex de noms i termes grecs molt útil per a un tractat com aquest.

Sobre la qüestió d'un possible segon llibre de la *Poètica* d'Aristòtil, ens hem de quedar amb el dubte de si el va escriure realment o no. Malgrat tota la imaginació que hi puguin posar els novel·listes, ni els testimonis antics que esmenta Martín ni les explicacions erudites que fa Riu sobre el tema no permeten afirmar que hagi existit mai de debò. Potser es va quedar en les intencions de l'autor grec o potser és veritat que s'ha perdut en la tradició textual. En tot cas, el primer llibre, aquest que tenim entre mans, sí que es pot llegir, i molt bé.

Montserrat Camps Gaset
Universitat de Barcelona